

Nikita en 'Late Rembrandt'

'Late Rembrandt' is een expositie met een honderdtal laatste werken van Rembrandt van Rijn (1606-1669), een van de grootste schilders van de Nieuwe Tijd. De werken zijn door topmusea en uit privéverzamelingen van over de hele wereld ingevlogen. Van 12 februari tot en met 17 mei 2015 zijn de werken tijdelijk te bezichtigen in de Philipsvleugel van het Rijksmuseum. De Bonairiaanse Nikita Grootemaat ging de uitdaging aan om 'als pers' verslag te doen. Zij studeert Toegepaste Psychologie in Leiden en woont in Haarlem. Late Rembrandt door de ogen van een 19-jarige Bonairiaanse student.

Door Christel Cosijn en Richelle van den Dungen Gronovius

Nikita Grootemaat (Bonairia, 1996) is geboren en getogen op Bonaire. Met Kunstvak op de Scholengemeenschap Bonaire (SGB) in haar examenpakket leerde ze op een andere manier naar kunst te kijken. Zo onderzocht zij onder meer de vraag of je van kunst gek kunt worden. Hoewel ze kunst erg interessant vindt, deed haar belangstelling voor de werking van de psyche van de mens haar kiezen voor de studie Toegepaste Psychologie aan de Hogeschool Leiden. Vanwege het unieke karakter van de expositie vroegen wij haar om een kijkje te gaan nemen, want hoe ziet Rembrandts werk eruit door de ogen van een Bonairiaanse student?

„Het was een mooie zonnige dag. Weg met handschoenen en sjaals. Meestal probeer ik dan in mijn bikini in de tuin te studeren, maar vandaag ging ik naar 'Late Rembrandt'. Bij het Rijksmuseum aangekomen zag ik een lange rij en vroeg aan een bewaker waar ik me kon melden als pers. Nadat ik mijn persarmbandje had gekregen mocht ik zo doorlopen. Ik was verbaasd dat ik mijn ID niet hoefde te laten zien en ik werd ook niet gecontroleerd. In mijn rugzak had ik gemakkelijk een spuitbus met

verf, een mes of iets anders mee kunnen nemen om rottigheid uit te halen. Op weg naar de afdeling Late Rembrandt moest ik nog wel twee keer mijn persbandje laten zien. Het was paars en er stond een datum op. 'U bent van de pers?' De controleurs moesten natuurlijk lachen, omdat ik nog zo jong ben. Eindelijk was ik bij de ingang van de Philipsvleugel. Ik kocht de bijbehorende catalogus, een verzoek van mijn moeder, en ging naar binnen.

Er hing een rij zelfportretten. Wat me opviel was dat Rembrandt steeds opzij kijkt. Ik denk dat hij aan die kant een spiegel had staan om zichzelf te kunnen portretteren. Het is knap hoe gedetailleerd hij schildert, maar daarnaast geeft hij ook, heel impressionistisch, met een paar streken de rest weer. En het lijkt nog ok. Zijn ogen kijken je aan en volgen je door de ruimte. Dat vond ik gaaf. In een andere ruimte hangen tafereel met alledaagse dingen.

Vooral van vrouwen. In bad en op bed. Hoezo vooral vrouwen? vraag ik me af. Een schets van een vrouw met pen en penseel kwam veel warmer en gevoeliger over dan een ets met naald. Rembrandt beheerste beide.

Toen zag ik Elsie Christiaens, een meisje uit Denemarken dat aan de galg wordt gehangen, omdat zij het hoofd van haar huurbazin met een bijl had ingeslagen. Hoe kon Rembrandt dit zo gedetailleerd tekenen? Hoe werkte dat toen ogenlijke? Was hij erbij? En wat voelde hij? Op een andere schets, De Beugelaar, zie je de baas relaxt zitten en de arbeiders het zware ploegwerk doen. Rembrandt laat ook de gewone mens zien.

De rijken hebben trouwens een andere gezichtsuitdrukking; arrogant, uit de hoogte en met machtsgeleding. De arme mensen schilderde hij met een zachtere uitdrukking op hun gezicht. Ik weet eigenlijk niet of Rembrandt zelf arm of rijk was, maar hij had echt oog voor de armen.

„De landschappen in de volgende ruimte vond ik niet zo denderend. Ik kreeg er geen gevoel bij. Ze waren veelal zwartwit. In tegenstelling tot het portret van Zeuxis. Rembrandt schilderde graag mooie vrouwen, maar zijn weezin voor het lelijke oude wijf is duidelijk terug te zien in haar portret.“

Nikita heeft zich laten foppen door Rembrandt. Hij verkleedde zich graag om te spelen met de lichtval en gezichtsuitdrukkingen. In dit geval ging het om de

Griekse schilder Zeuxis. Het is een van de weinige zelfportretten van de andere kant van zijn gezicht.

„De kraag van het schilderij Jacob en zijn vrouw vond ik prachtig. Super gedetailleerd waardoor dat stuk van het schilderij direct alle aandacht naar zich toetrok.“

De ruiter op het paard (Frederick Rihel) heeft hij ook goed neergezet. Vanuit de letterlijke hoogte, hoog op zijn paard kijkt hij op ons neer. Hij straalt macht en kracht uit als een echte man. Geen wafje dus. Rembrandt zet over het algemeen de man sterk neer; die heeft kracht, macht en doet het zware werk. De vrouw zet hij veel zachter neer, alsof de vrouw niet zo veel doet en dat de vrouw dus alleen maar een beetje vrouw is.

Het was jammer dat ik halverwege al door mijn energie was ik ging zitten op een bankje.

Mijn tas die ik al steeds van schouder had gewisseld kon eindelijk even af. Het was erg druk en rumoerig. Niet de stille die nodig was om deze kunst te kunnen waarderen. Iedereen zegt wel iets, maar een grapje of legt iets uit over wat er te zien is. Er waren voornamelijk ouderen. Zij lopen naar een schilderij zonder het te bekijken en maken

Zelfportret met twee cirkels (ca. 1665-1669).

Nikita Grootemaat

foto's met hun telefoontjes, waar ze tot mijn verbazing erg handig mee zijn. Het zijn dus niet alleen jongeren die de hele tijd met hun mobielletjes bezig zijn. Ik vond het jammer dat veel mensen wel een foto maakten, maar verder niet de tijd namen om te genieten van het werk. Ik dacht, als je alleen voor een foto komt, zoek die dan op internet of koop een catalogus. Sommige bezoekers hadden een oortje in en luisterden zo naar de uitleg over de schilderijen. Ik wist, dan kan ik mijn eigen mening niet vormen. En het is wel grappig om de mensen te observeren en al die vreemde talen om me heen te horen.“

„Na het uitrusten loop ik naar Catrina Hooghsaet (of Trijn Jans), een prachtige vrouw en op nieuw zeer gedetailleerd, ik zag zelfs de klem van haar muis in haar wang drukken. Knap geschilderd! En bij het portret van een blonde man heeft hij zijn haar met een paar streken geschilderd, terwijl het er heel echt uitziet. En zijn ogen en gezichtsuitdrukking gaven me het gevoel dat hij me iets wilde vertellen. Naast me stond een man met een rollator. Ik zag aan zijn ogen dat hij emotioneel werd van dat schilderij. Dat zag ik niet bij veel mensen. Veel oudjes duwen je gewoon opzij en durven rustig voor je neus te gaan staan, alsof zij de oudste rechten hebben of zo. Erg onbeleefd. Het is dus een misvatting dat onbeleefd gedrag alleen iets van de jeugd is.“

Bij een heel groot werk staan veel mensen. Een man geeft uitleg over wat er te zien is. Een vrouw breekt los uit het groepje en maakt oogcontact met mij. Als ik zit en aan mijn verslag schrijf, komt ze naast me zitten. Ze vraagt zich af of ik zijn werk naschets en we komen in gesprek. Haar man schildert ook dus hij is lynch over Rembrandts techniek. De vrouw is

van mening dat als je van kunst houdt, je 'Late Rembrandt' gezien moet hebben. Ik deel haar mening dat het eigenlijk te druk is om echt te kunnen genieten. En ik had ook wel verwacht dat het stiller zou zijn, dat mensen niet zo hard zouden praten, wat respectvoller zouden doen, zeg maar. We spraken nog over mijn leven op Bonaire en mijn verslag voor het *Amilliaans Dagblad* en over hoe onmogelijk en kostbaar het zou zijn om de schilderijen in de tropen op de juiste temperatuur te houden.

Voor de anatomische les bleef ik staan. Je zag heel goed het verschil tussen de dode man op de tafel en de levende mensen eromheen. Het was wel smerig om te zien, want bij de dode man lagen zijn hersenen bloot en de huid van zijn hoofd hing eromheen. Het leek zo echt. Toen ik naast me keek stond er een man die er maar keek alsof het de normaalste zaak van de wereld was, terwijl iemand ook hun afschuw toonden. Toen ik verder wilde lopen werd ik aangereden door een rolstoel. De vrouw bood wel haar excuus aan, maar ik was al die rollators en zo wel een beetje zat.

Voor juni heb ik ook een tijdje gestaan. Voor het eerst zag ik een door Rembrandt geschilderde vrouw als machtig, sterk en inspirerend. Ze had een kroon op en droeg een mantel. Haar decolleté was niet uitbundig verbeeld. Eerder plat en netjes. De samenzwerving van Claudius ging over de opstand van de Romeinen. Het was niet zo gedetailleerd en was erg donker. Behalve het licht bij de zwaarden; die hadden een echte 'glow'. Ik vroeg me af hoe hij dat had gedaan. Hij leefde immers veel later. Hoe doet hij al die details? En was hij zo gelovig dat hij religieuze schilderijen maakte? Er was in elk geval veel gevoel en emotie in geleegd.

Van de Romeinse Lucretia was ik erg onder de indruk. Er was een mes met bloed; een zelfmoord. Ze was verkracht door de zoon van de koning en kon de schande niet aan. Zij pleegde zelfmoord voor de ogen van haar vader. Was Rembrandt daarbij? Er waren toen nog geen camera's. Hoe heeft hij haar schamte en verdriet zo goed kunnen vastleggen, op zo'n kwetsbaar moment? En, zo vraagt de psycholoog in mij, als hij er bij was, waarom heeft hij haar niet gestopt? Waarom is hij niet in gesprek gegaan met haar? Wat hield hem tegen? Blijkbaar moest ook dit verhaal verteld worden. Het schilderij raakte me diep.

Ik maak me los van het schilderij en zie een vrouw in enorm hoge hakken lopen, terwijl ik al vermoeide voeten heb in mijn gympan. Dan valt mijn oog op een wat oudere man met een rollator. Hij maakt met zijn handen een kader. Ik vraag hem wat hij doet. Hij wenkt me mee naar het zelfportret uit 1665. 'Ga er recht voor staan. En kijk naar de lijn van het haar en de tulband. Ze zijn allebei wit. Maar als je alleen naar dat stukje kijkt, zie je een klein verschil in kleurtoon.' Hij raadde me aan om een stukje verderop ook de oude levende vrouw te bekijken op deze manier. 'Dan zie je de weerkaatsing van het boek terug in de binnenkant van haar hoofd. Dat stukje ligt op het werk van Jackson Pollock.' Op de SGB hebben we Pollock ook behandeld. Een expressionist die zijn verf op het doek gooide in plaats van met de kwast aanbracht. Soms zo agressief dat zijn doeken scheurden. Het kleine stukje in het mandje leek inderdaad op zijn stijl. Ik besef dat ik langer naar abstracte werken kan kijken. Ik raak een beetje vol en mijn concentratie is op. Maar net toen ik dacht dat ik klaar

was, zag ik dat er nog een zaal was met meerdere series van de maakte vrouw. Wat vond hij daar toch zo interessant aan? Het is wel een meester in het vastleggen van gevoel en emotie. Je hebt het gevoel dat je daar zelf bent. Hij schilderde vooral innerlijke conflicten van iemands. Ha, dacht ik, daar heb je het innerlijke conflict: een vrouw zit op bed en op het schilderij staan ook twee mannen: verleiding en verraad.

Opeens wist ik niet hoe snel ik tussen de mensen uit moest. Buiten gekomen ben ik op een muurtje gaan zitten in het zonnetje om alles te laten bezinken. Vol indrukken en een bijzondere ervaring rijker belandde ik langzaam weer in het hier en nu.“

www.rijksmuseum.nl

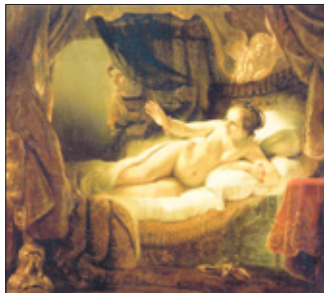
Rembrandt van Rijn, zelfportret (1661).

De anatomische les van dr. Tulp (1632).

Juno (1664-1665).

Danae (1636).

Lucretia (1664).

Slapende jonge vrouw (ca. 1654).

Elsje Christiaens hangend aan de galg (1664).